СЕНТЯБРЬ. № 17 WRZESIEŃ.

ДЕННИЦА,
ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA,
PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

Исторія Малой-Россіи Димитрія Бантыша-Каменскаго. Москва, 1842. Три части.
Исторія Новой-Сѣчи или Послѣдняго Коша Запорожскаго. Извлечена изъ собственнаго Запорожскаго Архива А. Скальковскимъ. Одесса, 1841.

Исторія Малой-Россіи Бантыша-Каменскаго выходитъ нынѣ 3-мъ изданіемъ, спустя двѣнадцать лѣтъ послѣ 2-го изданія, отъ котораго оно ни въ чемъ не отличается, хотя въ этотъ періодъ времени труды Археографической Коммиссіи, г. Скальковскаго и нѣкоторыхъ польскихъ ученыхъ многое уяснили въ исторіи Малороссіи. Какъ обильный сборъ фактовъ, и еще какъ сводъ значительнаго количества источниковъ (свыше 50), трудъ г. Бантыша-Каменскаго представляетъ драгоцѣнное пособіе для будущаго историка Малороссіи и заслуживаетъ всю нашу благодарность. Къ сожалѣнію, мы не можемъ сказать того же о другихъ качествахъ г. Бантыша-Каменскаго, какъ историка: его взглядъ на исторію принадлежитъ къ понятіямъ еще прошедшаго столѣтія; наоборотъ — на событія онъ смотритъ, какъ человѣкъ настоящаго времени, не принимая на себя

Historya Małorossyi przez Bandysza-Kamenskiego i Historya Nowej Siczy przez Skalkowskiego (patrz tytuły w oryginałach wyżéj).

Historya Małorossyi przez Bandysza Kamenskiego wychodzi teraz w 3ciém wydaniu, po dwunastu latach od wydania 2go, od którego w niczém się nie różni, chociaż w ten przeciąg czasu prace Kommissyi Archeograficznéj, p. Skalkowskiego i niektórych uczonych polskich wiele objaśniły dzieje Małorossyi. Jako obfity zbiór faktów, i jeszcze jako układ znacznéj ilości źródeł (więcéj nad 50), praca p. Bandysza-Kamenskiego przedstawia szacowne zasoby dla przyszłego dziejopisa Małorossyi i zasługuje na całą naszę wdzięczność. Szkoda, że nie możemy tego powiedzieć o innych przymiotach p. Bandysz-Kamenskiego, jako dziejopisa. Jego zapatrywanie się na historyą należy do pojęć jeszcze przeszłego stulecia; przeciwnie, na wypadki zapatruje się jako człowiek dzisiejszych czasów, nie zadaje sobie pracy, aby przenieść się w tę epokę, którą opisuje; dla tego też zapatrywanie się jego na wypadki i ocenianie osób historycznych — niezaspokajają i są niewierne. Krytyki źródeł, z jakich autor korzystał, wcale niespostrzegamy w jego *Historyi*. Przypuszczenia jego w tych przypadkach, gdzie brakuje

труда перенестись въ ту эпоху, которую онъ описываетъ, отъ чего и взглядъ его на событія и его оцѣнка историческихъ лицъ — неудовлетворительны и невѣрны. Критики источниковъ, какими авторъ пользовался, мы вовсе не видимъ въ его *Исторіи*. Ипотезы его въ тѣхъ случаяхъ, гдѣ ему недостаетъ источниковъ (наприм. о происхожденіи козаковъ), не обнаруживаютъ въ немъ ни большой проницательности, ни большой эрудиціи.

Здѣсь мы не можемъ удержаться, чтобы не сказать нѣсколько словъ объ исторіи Малороссіи вообще. Что представляется нашему историческому понятію при имени *Малороссіи?* Славное время козачества и гетманщины, время козацкихъ войнъ, основныхъ, такъ сказать, съ Турціею и Крымомъ, и временныхъ съ Россіею и Польшею за свои политическія судьбы. Но нашему понятію, при словѣ: *исторія Малороссіи* не представляется ни то, что было до гетманщины, ни то, что было послѣ нея; и въ этомъ видно не произвольное явленіе, но правильнѣйшее слѣдствіе самыхъ фактовъ. Въ концѣ XV столѣтія появились на днѣпровскихъ островахъ козаки; какъ они тамъ появились и съ какою цѣлію—это дѣло исторіи. Эти-то днѣпровскіе или запорожскіе (по мѣстности) козаки были ядромъ козачества, раскинувшагося со временемъ по всей Украйнѣ (Малой-Руси, въ отношеніи къ Россіи; Польской-Руси, въ отношеніи къ Польшѣ). Они дали названіе Запорожскаго Войска всему вооруженному козачеству Украйны, хотя страна и удержала прежнія свои названія Руси, Украйны, и условныя: Малой-Россіи и Польской Руси; сами же запорожскіе козаки, подъ особымъ названіемъ Низовыхъ - Запорожцевъ или Запорожской Сѣчи или просто Запорожья, обратились въ послѣдствіи въ колонію гетманщины, въ сущности впрочемъ почти отъ нея независимую. И Гетманщина и Запорожье существовали около трехъ столѣтій, поступая разновременно не столько подъ зависимость, сколько подъ покровительство трехъ могучихъ своихъ сосѣдей: Россіи, Польши и Турціи, и имѣя постоянно на дѣла ихъ сильное вліяніе. Въ концѣ XVIII столѣтія прекратилось политическое существованіе Гетманщины и Запорожья. Вотъ здѣсь и конецъ *исторіи* Малороссіи, такъ точно, какъ появленіе днѣпровскихъ козаковъ было ея началомъ. Судьбы же Малороссіи до гетманщины принадлежатъ исторіи Руси или, пожалуй, до покоренія ея Литвою — исторіи Россіи, потомъ исторіи Литвы и Польши, съ XIV же столѣтія опять Россіи и частію Турціи; но исторіи Малороссіи онѣ не принадлежатъ и могутъ составлять только краткое предисловіе къ ней.

Обозначивъ такимъ образомъ предѣлы исторіи Малороссіи, укажемъ еще на одну затруднительную ея сторону. Мы уже упомянули о разновременной зависимости этой страны отъ Россіи, Польши и частію Турціи. Это было причиною, что писатели, принадлежавшіе къ тому или другому народу, смотрѣли совершенно различно на одно и тоже произшествіе; случается, что взглядъ мѣстнаго лѣтописца бываетъ еще иной. Сыскать истинный путь въ этомъ лабиринтѣ взгля-

---

mu źródeł (np. o pochodzeniu kozaków), nie pokazują w nim ani wielkiéj przenikliwości, ani wielkiéj erudycyi.

Nie możemy tu wstrzymać się, aby nie powiedzieć kilka słów o historyi Małorossyi w ogóle. Cóż przedstawia się naszemu historycznemu pojęciu na wzmiankę imienia *Małorossya!* Sławne czasy kozactwa i hetmańszczyzny, czasy wojen kozackich, że tak powiem, głównych z Turcyą i Krymem za kościół prawowierny, i wojen czasowych także z Turcyą i Krymem, z Rossyą i Polską za swój polityczny byt. Lecz naszemu pojęciu przy wyrazie: *Historya Małorossyi* nie przedstawia się ani to, co było przed hetmańszczyzną, ani to, co było po niéj, i w tém pokazuje się nie dowolne zjawisko, lecz najzupełniejszy skutek samych faktów. W końcu XV wieku ukazali się na wyspach dnieprowskich kozacy; lecz jak się tam ukazali i z jakim celem — to należy do dziejopisa. Właśnie ci dnieprowscy czyli zaporożcy (podług miejscowości) kozacy byli pierwiastkiem kozactwa, które z biegiem czasu szeroko rozeszło się po całéj Ukrainie (po *Małéj Rusi* względem Rossyi; po *Polskiéj Rusi* względem Polski). Dali nazwę zaporożskiego wojska całemu uzbrojonemu kozactwu Ukrainy, chociaż kraj zatrzymał swoje dawniejsze nazwy Rusi, Ukrainy i warunkowe Małéj-Rusi, i Polskiéj-Rusi; zaś sami zaporożcy kozacy pod osobną nazwą Niżowych - Zaporożców czyli Zaporożskiéj Siczy — czyli prosto Zaporoża, późniéj stali się kolonią hetmańszczyzny, a w istocie prawie od niéj niezależną. I hetmańszczyzna i Zaporoże istniały blisko trzech wieków, oddając się w różnych czasach nie tyle pod zawisłość ile pod opiekę trzech potężnych swoich sąsiadów Rossyi, Polski i Turcyi, i stale wywierając silny wpływ na ich sprawy. W końcu XVIII wieku ustało polityczne istnienie hetmańszczyzny i Zaporoża. Właśnie to jest koniec *dziejów* Małorossyi, tak samo, jak ukazanie dnieprowskich kozaków było ich początkiem. Zaś losy Małorossyi przed hetmańszczyzną należą do historyi Rusi — albo do podbicia jéj przez Litwę — daléj znowu do historyi Litwy i Polski; a od XIX wieku znowu Rossyi i po części Turcyi; lecz do historyi Małorossyi nie należą i mogą stanowić tylko krótką do niéj przedmowę.

Oznaczywszy takim sposobem granice historyi Małorossyi, wskażemy jeszcze na jeden najtrudniejszy jéj punkt. Już wspomnieliśmy o zależności tego kraju w różnych czasach od Rossyi, Polski i po części Turcyi. To było przyczyną, że pisarze należąc do jednego lub drugiego narodu, zbyt różnie zapatrywali się na jeden i tenże wypadek; który jeszcze miejscowi kronikarze znowu inaczéj uważają. Znalezienie prawdziwéj drogi w tym labiryncie zapatrywań się, przejąwszy się spółczesnością, stanowi kamień rozbicia dla dziejopisa Małorossyi; nie mówię już o tém, że powinny mu być znane wszystkie różno-rodne źródła, bez czego jego praca koniecznie będzie jednostronna. Co do źródeł powiemy nakoniec, że nim wydany będzie całkowity zbiór aktów Kommissyi Archeograficznéj, uważamy za rzecz ledwie podobną, aby napisać historyą Małorossyi w takim zakresie, jaki ona obejmować powinna.

довъ, проникнувшись современностію, составляетъ камень преткновенія для историка Малороссіи; не говоря уже о томъ, что ему должны быть извѣстны всѣ эти разнородные источники, безъ чего его трудъ необходимо будетъ одностороненъ. Въ разсужденіи источниковъ, скажемъ въ заключеніе, что до изданія полнаго собранія актовъ Археографической Коммиссіи, мы считаемъ едва ли возможнымъ написать исторію Малороссіи въ томъ видѣ, въ какомъ она должна быть.

Исторія Новой-Сѣчи г. Скальковскаго хотя означена 1841 годомъ, но мы весьма недавно получили ее въ Варшавѣ и, по важности этой книги, не можемъ умолчать объ ней, тѣмъ-болѣе, что она имѣетъ связь съ предыдущимъ твореніемъ и притомъ едва ли извѣстна нашимъ заграничнымъ читателямъ. *Исторія Новой-Сѣчи* — третье сочиненіе г. Скальковскаго, относящееся къ новороссійскому краю (кромѣ брошюръ и журнальныхъ его статей). Первое содержитъ въ себѣ Хронологическое Обозрѣніе Новороссійскаго Края; второе излагаетъ Исторію Одессы, города, возникшаго едва за полстолѣтія и принадлежащаго нынѣ къ числу значительнѣйшихъ торговыхъ городовъ Европы. Въ новомъ произведеніи г. Скальковскій описываетъ послѣдніе дни существованія запорожскаго войска. Любопытна исторія этой книги. Въ 1835 г. авторъ пріобрѣлъ отъ частныхъ лицъ нѣсколько важныхъ документовъ, касающихся до Запорожья. Эти документы указали ему на существованіе другихъ актовъ по тому же предмету; и дѣйствительно г. Скальковскому удалось отыскать въ Екатеринославлѣ, въ самомъ жалкомъ видѣ (подробности можно прочесть у автора), часть актовъ запорожскаго коша, принадлежавшихъ, вѣроятно, къ гораздо большему собранію и заключающихъ въ себѣ: дѣла запорожскаго войска съ 1730 по 1775 (т. е. послѣднихъ дней его существованія) и копіи весьма важныхъ документовъ, простирающихся даже до 1660 года, т. е. до отпаденія Украйны отъ Польши и до возсоединенія ея съ Россіею. Г. Скальковскій нашолъ въ этихъ актахъ дипломатическую, церковную, военную, судебную, торговую, административную и даже частную переписку Запорожцевъ, что совершенно измѣняетъ существовавшее до сихъ поръ мнѣніе о Запорожцахъ, какъ о народѣ полу-дикомъ. Эти-то акты послужили основаніемъ сочиненію г. Скальковскаго, и такимъ образомъ онъ первый сообщилъ намъ свѣдѣнія о запорожскомъ войскѣ, почерпнутыя изъ туземныхъ, а не изъ иностранныхъ источниковъ, — обстоятельство, дѣлающее его сочиненіе еще болѣе любопытнымъ и важнымъ.

Исторія Новой-Сѣчи состоитъ изъ трехъ частей. Въ первой части авторъ говоритъ о произхожденіи запорожскихъ козаковъ и объ ихъ устройствѣ. Г. Скальковскій полагаетъ, что козаки были тоже самое въ словянствѣ, что монашеско-рыцарскіе ордена въ западной Европѣ; запорожскіе козаки, по его мнѣнію, также точно, какъ рыцарскіе ордена, были соединены узами общины (societas—товарищества?) вѣры (religio) и цѣ-

---

Historya Nowéj-Siczy p. Skalkowskiego, chociaż wyszła w roku 1841, lecz dopiéro niedawno odebraliśmy ją w Warszawie, i mając wzgląd na jéj ważność nie możemy zamilczyć o niéj, gdyż ma związek z poprzedniém dziełem i może jest nieznaną naszym zagranicznym czytelnikom. *Historya Nowéj Siczy* — jest to trzecia praca pana Skalkowskiego, tycząca się kraju nowo-rossyjskiego (nie licząc tu broszury i artykułów w pismach peryodycznych); pierwsze jego dzieło zawiera chronologiczny przegląd kraju nowo-rossyjskiego, drugie opisuje historyą Odessy, miasta, które powstało niespełna przed czterdziestu laty i należy dziś do liczby najznaczniejszych handlowych miast Europy. W najnowszém dziele swojém opisuje pan Skalkowski ostatnie dni istnienia wojska zaporozkiego. Ciekawą jest historya téj książki. W 1835 r. autor nabył od osób prywatnych kilka ważnych dokumentów, tyczących się Zaporoża. Dokumenta te wskazały mu istnienie innych aktów tyczących tegoż przedmiotu; i w istocie, p. Skalkowskiemu udało się znaleść w Jekaterynosławiu, w nędznym stanie (szczegóły można odczytać u autora) część aktów kosza zaporozkiego, które zapewne należały do większego zbioru, i zawierają: akta wojska zaporozkiego od r. 1730 do 1775 (t. j. ostatnich dni jego istnienia), i kopije bardzo ważnych dokumentów, sięgających nawet aż do r. 1660, t. j. do odpadnięcia Ukrainy od Polski i do powtórnego jéj połączenia z Rossyą. P. Skalkowski znalazł w tych aktach dyplomatyczną, kościelną, wojenną, sądową, handlową, administracyjną i nawet prywatną korrespondencyą Zaporożców, co zupełnie zmienia istniejące dotychczas mniemanie o Zaporożcach, jak o narodzie na wpół dzikim. Te to akta służyły za podstawę dzieła p. Skalkowskiego, i takim sposobem on pierwszy udzielił nam wiadomości o wojsku zaporozkiém, wzięte z krajowych lecz nie z zagranicznych źródeł: okoliczność, która nadaje temu dziełu jeszcze więcéj ważności.

Historya Nowéj Siczy składa się z trzech części: w 1széj części autor mówi o pochodzeniu zaporozkich kozaków i ich urządzeniu. P. Skalkowski przypuszcza, że kozacy byli tém samém w Słowiańszczyznie, czem rycerskie zakony w zachodniéj Europie; zaporożcy kozacy, podług niego, tak samo jak zakony rycerskie połączeni byli węzłami społeczności (societas), wiary (religio), powołania (vocatio); zasadzając się na tém, bez wahania się nazywa ich „wojennym zakonem.“ Myśl o podobieństwie kozackich społeczności do zakonów rycerskich niedawno zjawiła się między uczonemi; lecz i przez p. Skalkowskiego nie dosyć jest rozwinięta. Żadnéj niema wątpliwości, że podobieństwo istnieje, tak ze względu na ogólny cel, przyjęty przez rycerzy i kozaków i zwrócony na obronę chrześciaństwa, jak i w samém nawet urządzeniu jednych i drugich; lecz czy wynikło u kozaków to podobieństwo *jako skutek* zakonów rycerskich, czyli po prostu było w duchu tego czasu—to wymaga daleko dokładniejszych badań. Z drugiéj strony należy zwrócić uwagę na uderzające podobieństwo, jakie się daje spostrzedz w urządzeniu zaporozkich kozaków z urządzeniem

ли (vocatio), и потому, онъ, не колеблясь, называетъ ихъ „военнымъ орденомъ“. Идея о сходствѣ козачьихъ обществъ съ рыцарскими орденами недавно появилась между учоными, но и г. Скальковскимъ она не довольно развита. Никакого нѣтъ сомнѣнія въ томъ, что сходство существуетъ, какъ по общей цѣли, принятой рыцарями и козаками (лыцарями) и клонившейся къ защитѣ христіанства, такъ и въ самомъ даже устройствѣ тѣхъ и другихъ; но произошло-ли у козаковъ это сходство, *какъ слѣдствіе* рыцарскихъ орденовъ, или просто оно было въ духѣ того времени, — это требуетъ болѣе точныхъ изслѣдованій. Съ другой стороны слѣдуетъ обратить вниманіе на разительное сходство, замѣчаемое въ устройствѣ запорожскихъ козаковъ съ устройствомъ янычаръ, очень хорошо согласовавшемся съ образомъ военнаго быта Запорожцевъ. Вообще этотъ вопросъ долженъ быть еще критически разсмотрѣнъ, до тѣхъ же поръ всякое рѣшеніе его будетъ преждевременно. Въ другихъ главахъ первой части авторъ описываетъ запорожскую степь и степную войну, объясняетъ церковное устройство въ Запорожьѣ, судебные обычаи, доходы и повинности, общественное хозяйство и торговлю, наконецъ нравы, обычаи и письменность Запорожцевъ. Все это въ высшей степени любопытно. — Вторая часть сочиненія г. Скальковскаго содержитъ въ себѣ собственно исторію Новой-Сѣчи или послѣдняго коша запорожскаго. Г. Скальковскій раздѣляетъ всю бытность Запорожья на четыре коша: первый кошъ онъ называетъ Польскимъ (1576—1684), второй—Царскимъ или Русскимъ (до измѣны Мазепы), третій — Крымскимъ, когда Запорожцы предались крымскому хану; четвертый и послѣдній кошъ, котораго судьбы авторъ разсказываетъ, обнимаетъ произшествія съ 1734 по 1775 г., т. е. до уничтоженія сѣчи. Раздѣленіе это, по словамъ автора, основано на письменныхъ актахъ, но намъ кажется, что оно произвольно и скорѣе можетъ быть примѣнено къ гетманщинѣ (по крайней мѣрѣ два первыя названія), потому-что зависимость Запорожья отъ тѣхъ державъ, по имени которыхъ эти названія сдѣланы, ограничивалась болѣе словомъ, нежели дѣломъ. Въ третьей части авторъ помѣстилъ подлинные акты, имъ найденные и служившіе источникомъ его сочиненію; къ сожалѣнію, однакожъ, эти акты напечатаны не всѣ, но только часть ихъ. Убѣдительно просимъ г. Скальковскаго сообщить публикѣ, по-возможности, все, имъ найденное: приложенія эти будутъ драгоцѣнны не менѣе самаго текста, который ставитъ г. Скальковскаго въ ряду полезнѣйшихъ изслѣдователей на поприщѣ отечественной исторіи.

Ѳ. Евецкій.

---

janczarów, które bardzo dobrze odpowiadało sposobowi wojennego bytu Zaporożców. Zresztą to powinno być krytycznie badane, inaczéj roztrzygnienie téj kwestyi będzie zawczesne. W dalszych rozdziałach 1éj części autor opisuje zaporożski step i wojnę stepową, objaśnia kościelne urządzenie w Zaporożu, sądowe zwyczaje, dochody i podatki, ogólne gospodarstwo i handel, nakoniec obyczaje, zwyczaje i piśmiennictwo Zaporożców. Wszystko to w najwyższym stopniu jest ciekawe. Część 2ga dzieła p. Skalkowskiego zawiera wyłącznie historyą Nowéj Siczy, czyli ostatniego zaporożskiego kosza. P. Skalkowski cały byt Zaporoża dzieli na cztery kosze: pierwszy nazywa polskim (1576—1648), drugi — carskim czyli ruskim (aż do zdrady Mazepy); trzeci — krymskim, kiedy Zaporożcy przeszli na stronę krymskiego chana; czwarty i ostatni (który właśnie opisuje autor) obejmuje wypadki od 1734 do 1775 r., t. j. do zniesienia Siczy. Podział ten, jak mówi autor, oparty jest na aktach piśmiennych, lecz nam się zdaje, iż jest dowolnym i prędzéj może być zastosowany do hetmańszczyzny (przynajmniéj dwie pierwsze nazwy), ponieważ zawisłość Zaporoża od sąsiednich państw, od imienia których poszły te nazwy, ograniczała się więcéj na słowach a mniéj na czynach. W 3éj części autor umieścił oryginalne akta które znalazł, a które służyły za źródło jego dziełu; żałujemy jednakowoż, że te akta nie wszystkie wydrukowane, lecz tylko część ich. Nieodstępnie upraszamy p. Skalkowskiego, aby ile można udzielił publiczności wszystko co znalazł: dodatki takowe będą niemniéj szacowane od samego tekstu, który mieści p. Skalkowskiego w rzędzie najczynniejszych badaczy dziejów ojczystych.

T. Jewiecki.

ODGŁOSY RUSKICH PIEŚNI.

(Dokończenie.)

WIĘZIEŃ.

Tam przy ujściu cichego Donu,
Tam blisko azowskiego morza;
Stoi w mieście Azowie więzienie ciemne,
A w więzieniu leży mężny wojownik,
Istotnie waleczny, kozak doński,
Kiedyś sławny ataman kozackiego koła.
Niema młodzieniec przyjaciela towarzysza,
Lecz ma złe towarzyszki,
Liche przyjaciołki—śmiertelne na ciele rany;
Niema młodzieniec przyjaciela pomocnika,
Lecz ma jedynego szydercę,
Szydercę z księżyca jasnego;
Który przez okno okrągłe, ukośne,
Do więzienia patrzy z wesołą twarzą,
Tak jakby wyśmiewał młodzieńca nieszczęsnego,
W jego ciężkiéj niedoli i smutku.
I zapalił się wojownik, kozak doński,
Krew mu młodzieńcza gniewem rozlała,

ОТГОЛОСКИ РУССКИХЪ ПѢСЕНЪ.

(Окончаніе.)

ВЕЗЕНЪ.

Якъ-то на вытоку Дону тихего
До того-ли мор'е до азовскего
Стойи въ мѣстѣ Азовѣ вѣзени темне,
У вѣзени томъ лежи добры бойовникъ,
А йсте добры войовникъ, козакъ донскы,
Другды славны атаманъ кругу козацкего.
Нени у младце друга сполечника,
А йсой у нѣго зле сполечнице,
Лихе дружкы — на тѣле смъртне раны;
Нени у младце друга, помоцника,
А йесть йединего насмѣшника,
Тотъ насмѣтника мѣсице яснего.
Онъ-то окнемъ окройглымъ, мр'ежованымъ
До вѣзени поглижи съ веселой твар'и,
Якъ бы се смалъ зъ мла́денце нештястнего,
Зъ йего тѣжке негоды а жалости.
И розяр'илъ се войовникъ, козакъ донскы,
Кревъ се въ нѣмъ младенецка гнѣвемъ розлила,
Онъ къ яснему мѣсици такъ-то млуви:
Неславно нештяснему посмивати се,
Нечестно зъ убитего радовати се:
Я кдыбыхъ былъ якъ йинды на тихемъ Дону,
Ахъ, на тихемъ Дону, на мемъ корабу,
А ты се ми указалъ на ночнимъ неби,
И на вълнахъ тѣхъ, на гравемъ току;
Стр'елами калеными тебе, мѣсици,
Загналъ быхъ я за мраки, за облаки;
Длойгымъ быхъ тебе копимъ зъ мего корабу
Пр'иразилъ на саме дно Дону тихего,

УЗНИКЪ.

Какъ при устьѣ тихаго Дона,
У моря, моря азовскаго,
Стоитъ въ городѣ Азовѣ темная тюрма,
А въ тюрмѣ той лежитъ добрый ратникъ,
И вправду добрый ратникъ, козакъ донской,
Когда-то славный атаманъ кругу козацкаго.
Нѣтъ у молодца друга, товарища,
А есть у него злыя подруженьки,
Лихія подруженьки — смертельныя раны;
Нѣтъ у молодца друга, помошника,
Только есть у него одинъ насмѣшникъ,
Одинъ насмѣшникъ — ясный мѣсяцъ.
Черезъ окно круглое, косящатое,
Глядитъ онъ въ тюрму, улыбается,
Будто издѣвается надъ злосчастнымъ молодцомъ
Надъ его тяжкой недолею и горемъ.
Изъ себя вышелъ ратникъ, козакъ донской;
Съ жолчью разлилась въ немъ кровь молодецкая;
Такъ говоритъ онъ ясному мѣсяцу:
Нечестно надъ горемычнымъ посмѣиваться,
Нечестно надъ убитымъ радоваться.
Кабы былъ я по-прежнему на тихомъ Дону,
Ахъ, на тихомъ Дону, на моемъ кораблѣ,
А ты бы мнѣ показался на ночномъ небѣ,
Да въ волнѣ, въ игривой струѣ:
Калеными стрѣлами тебя бы я, мѣсяцъ,
Прогналъ за тучи, за облака;
Длиннымъ копьемъ я тебя съ корабля моего
Притиснулъ бы къ самому дну Дона тихаго;

I do księżyca jasnego tak mówi:
„Niema sławy śmiać się z nieszczęśliwego,
Niema zaszczytu cieszyć się z zabitego;
Gdybym był, jak dawniéj, na cichym Donie,
Ach, na cichym Donie, na moim okręcie,
Gdybyś się ukazał na nocnym niebie
I na tych falach, na bystrym prądzie,
Ognistemi strzałami, księżycu!
Odpędziłbym cię za mgły za obłoki;
I długim ostrzem z mego okrętu
Przycisnąłbym na dno cichego Donu,
Smutkiem by twarz twoja zciemniała,
Zciemniała by jak twarz moja.
Przecież nie będziesz, dumny księżycu,
Cieszyć się z moich łez;
Chyba może ucieszysz się z krwi
Płynącéj z ran śmiertelnych.“—
I nieszczęsny młodzian, kozak doński,
Sławny niegdyś ataman koła kozackiego,
Rozerwał, odrzucił wszystkie zawiązki,
I odkrył głębokie rany;
A z ran gorąca płynęła krew,
Odpłynęło jak strumień i życie,—
Wyleciała i dusza z białéj piersi.

Zagasły gwiazdy na nocném niebie,
Księżyc do ciemnych skrył się chmur,
A chmury w deszcz się rozpłynęły—
I płaczem mokrą ziemię skropiły.

WYPYTYWANIE.

Blisko rodzinnéj kamiennéj Moskwy
Zielony rozkwita pagórek,
Na tym pagórku budynek stoi,
Stoi budynek nie wysoki,
O dwóch słupach z dębu ciosanych,
A na słupach klonowa belka,
Na niéj wisi pętla jedwabna,
Pętlę ostry wiatr kołysze,
A w pustym budynku gwiżdże,
Gwiżdże wiatr na dzielnego młodziana,

W Kremlu, w tym starym grodzie,
Siedzi Car Groźny (*) na strasznym sądzie,
A przed nim stoi w ciężkich kajdanach
Dzielny młodzieniec, syn ojcowski:
„Powiedz mi młodzieńcze, synu lasów,
W którém mieście nieszczęsny rodziłeś się;
Kto twój ojciec, kto twoja matka,
Dla czegoś w lasach łupieztwa czynił,
I kto są towarzysze twoi?—“

„Powiem, moja nadziejo, wielki Carze!
Powiem ci wierną prawdę:
Jestem młodzian rodem z Nowogrodu,
W smutku spędziłem wiek mój dziecinny,
W strapieniu ciężkiém lata młodości;
Czy między ludźmi ludzi nie było,
Że z domu w dom, z miasta do miasta,
Mnie młodziana odpędzano?

(*) Jan Groźny.

Болести бы тве лицѣ потемнѣло,
Помрачило се, якъ нынѣ мойе.
А вшакъ небуде тобѣ, гърды мѣсици!
Зъ моихъ то сълзи радовати се,
Зъ ме снадъ ты мужешъ кърве утѣшити се,
Ранами загубными уплывайици.
А онъ нештястны младецъ—козакъ донскы,
Другды славны атаманъ кругу козацкего,
Розервалъ, одтъргалъ вшецки повазкы,
Одгалилъ-то, обнажилъ глубоке раны;
Зъ ранъ кревъ горойци одплывала,
Одплынуло пройдемъ и жити йего,
Зъ билего гърдла душе вылетѣла.

Погаслы звѣзды на ночнимъ неби,
Мѣсицъ до гуспыхъ укрылъ се мраку,
А мракове се въ дештъ розпустили,
Плачемъ свымъ сырой земи поросили.

Помрачилось бы твое лицо отъ горя,
Помрачилось бы, какъ теперь мое.
Нѣтъ, не будешь ты, гордый мѣсяцъ,
Слезами моими тѣшиться,
Развѣ натѣшиться ты кровью моею,
Что струится изъ ранъ смертельныхъ."
И несчастный молодецъ, козакъ донской,
Когда-то славный атаманъ кругу козацкаго,
Порвалъ, разорвалъ на себѣ перевязки,
Открылъ, обнажилъ раны глубокія;
Изъ ранъ потекла горячая кровь,
Съ нею вмѣстѣ отошла и жизнь его,
Вылетѣла душа изъ бѣлой груди.

Погасли звѣзды на ночномъ небѣ,
Скрылся мѣсяцъ въ темныхъ тучахъ,
А тучи дождемъ разлилися,
Окропили сыру землю своими слезами.

ВЫСЛЕХЫ.

Близко матички каменне Москвы
Зелены се пышни пагоречекъ,
На томъ на пагорку ставени стойи,
Стойи ставеничко невысоке,
О двой слойпехъ зъ дубу тесаныхъ,
А на слойпехъ кленовы трамецъ,
На нѣмъ виси петлице гедвабна,
Петлице остры витръ погыбуйе,
А пусте ставеничко прогвиздуйе,
Гвизда онъ витръ на добрего младце,
Гвизда на буйной йего главичку.

Цожъ ве Кремли ве славнемъ граду,
Седи Царъ грозны на страшнемъ сойду,

ДОПРОСЪ.

Подъ матушкою, бѣло-каменною Москвою,
Цвѣтетъ зеленый холмъ,
А на томъ холмѣ строеньице стоитъ,
Строеньице стоитъ невысокое,
О двухъ столбахъ, изъ дуба тесаныхъ,
А на столбахъ кленовая перекладина,
Виситъ на ней петля шелковая,
Буйный вѣтеръ петлю покачиваетъ,
Въ пустомъ строеньицѣ посвистываетъ;
Посвистываетъ вѣтеръ на добраго молодца,
Да на его буйную головушку.

Какъ въ Кремлѣ, во славномъ городѣ,
На строгомъ судѣ сидитъ грозный Царь,

Nie miałem matki, ni ojca, ni brata,
Ni w całém świecie krewnego:
Ale była stara ciotka,
Stara ciotka, biedna wdowa,
Biedna wdowa — dąbrowa —
Ta mnie młodziana przyjęła do siebie,
Nędzne pożywienie mi dostarczając,
Lichem ubraniem mnie odziewając:
Lecz wielkie siły dąbrowa mi dała.
Drzewa zginałem do ziemi,
Wilki szarpałem w dwie części,
I te kajdany ze stali mocnéj
Siłą na dwie części rozrywam;
Lecz biedy nie mogłem złamać."

I podziwiał cud Car Groźny;
Wszystkie bojary zlękły się,
A dzielny młodzian rzekł daléj:
„Ach, biedy nie mogłem złamać!
Zatrzymywałem w dąbrowie wozy,
Napadałem bogatych kupców,
Brałem złoto, srebro, wszelkie dobro,
Lecz nikomu głowy nie brałem.—
Rozsądź, nadziejo ma, wielki Carze!
Lecz nie w gniewie — ale w łasce;
Miło dobremu Carowi, słońcu jasnemu,
Oświecać nędzny byt biednego!"

I zamyślił się prawowierny Car,
Nad słowy śmiałemi, prawdziwemi,
A zamyśliwszy się młodzieńca ułaskawił,
Słowem carskiém wolność mu dał.
I służył Carowi dzielny młodzian
Prawdą, wiarą i wielką siłą,
I został dzielnym Esaułem (*);
A wkrótce młodzian Nikita Iwanowicz
Został sławnym Atamanem.

ODGŁOS PIEŚNI CZESKICH. (**)

STASIA CZARODZIEJKA.

Utopcie ją i spalcie ją
Stasię Kantorową,
Niech nie guśli, nie czaruje
Naszą młodzież zdrową.

Biada temu, kogo Stasia
Czarami oblecze;
Ten by kurczę po ulewie
Jak zbity się wlecze.

Dziewięć chłopców już otruły
Jadem czarne oczy,

(*) *Esaul* pierwsza osoba po Atamanie, czyli Hetmanie kozackim.
(**) Umieszczamy tu tylko dwie pieśni z wybornego przekładu p. Szukiewicza. Potrzeba życzyć, aby publiczność polska oceniła szlachetne usiłowania p. Purkinjego, który własnym kosztem wydał w Wrocławiu polski przekład *Odgłosu Pieśni Czeskich*. Sprzedaje się w Warszawie w księgarniach Senewalda i Orgielbranda, po 3 złp. exemplarz. Tamże można nabyć czeski przekład poezyj Szyllera przez p. Purkinjego, po 8 złp. exempl. *Red.*

А пр'едъ нимъ стойи въ тѣжкыхъ оковехъ,
Добры мла́денецъ, отецки сынъ,—
„Ты повѣзъ ми, йиноху, лесни сынку,
Зъ ктерегосъ розенъ мѣста нештястнего,
Чиго йси отце, а чіе матер'е,
Чему йси въ лесихъ лойпежъ тропилъ,
А кдо йсой твойи сполечници?"

„Повимъ ти, ма надѣе, велкы Царе!
Повимъ я тобѣ вѣрной правду,
Я младецъ розенъ зъ Новаграду,
Въ жалости прошелъ вѣкъ дѣтинскы,
Въ трапени грознемъ лета млада;
Чилижъ въ лидехъ лиди небыло,
Одъ дому къ дому, зъ мѣста до мѣста,
Же йсой мнѣ йиноха одганѣли?
Не было матки, отце, ни брату,
Ани на свѣтѣ пр'ибузнего;
Была йедина стара тета,
А стара тета, худа вдова,
Худа была вдовичка—дойбровичка.
Та мнѣ пр'іяла къ соби младце,
Худымъ мне йидлемъ опатруйицъ,
Хатърнымъ шатемъ одивайцъ,
Але вельке силы дойбрава удѣлайицъ.
Стромы йсемъ сгыбалъ къ сыре земи,
Вълки търговалъ ве двѣ пуле,
И тато пойта зъ оцеле добре,
Я силой ве две розпъргуйи;
Лечъ биду небыло пр'еломити."

И подивилъ се диву Царъ грозны,
Вшицкни бояре полекали се,
А добры младецъ млувилъ дале:
„Ахъ, биду небыло пр'еломити

Передъ нимъ стоитъ въ тяжкихъ цѣпяхъ
Добрый молодецъ, отецкій сынъ.
„Ты скажи мнѣ, молодецъ, дитятко лѣсное,
Въ какомъ городѣ несчастномъ родился ты,
Чьего ты отца, чьей ты матери;
Ты зачѣмъ въ лѣсу разбойничалъ,
И кто у тебя товарищи?"

„Скажу я тебѣ надёжа—великій царь!
Скажу я тебѣ правду истинную:
Родился я, молодецъ, въ Новѣградѣ,
Въ горѣ прошло мое дѣтство,
Въ тяжкой кручинѣ молодыя лѣта;
Аль между людьми людей не было,
Что изъ дома въ домъ, изъ города въ городъ
Гнали меня, молодца?
Не было у меня ни матери, ни отца, ни братьевъ;
Не было на бѣломъ свѣтѣ сродника,
Была только старая тетка,
Старая тетка, бѣдная вдова,
Бѣдная вдова—дубровушка.
Приняла она меня къ себѣ, молодца,
Скудной пищею кормила меня,
Худымъ платьемъ меня прикрывала,
Но великой силою меня надѣлила!
Нагибалъ я деревья къ сырой землѣ,
Раздиралъ волковъ на двѣ полы,
И вотъ эти цѣпи изъ крѣпкой стали
Пополамъ разрываю своею силою;—
Да только бѣды не смогъ я одолѣть!"

И подивился диву царь грозный;
Всѣ бояре испугалися;
А добрый молодецъ такъ продолжалъ:
„Ахъ, бѣды не смогъ я одолѣть!

A około dziesiątego
Świat się kołem toczy.

Dziewięć chłopców już spaliły
Płomienie jéj twarzy,
A czterem się zimno z ogniem
Po ciele wciąż żarzy.

Sam ekonom ma ból głowy
I chudnie do licha:
Wciąż do serca rękę ciśnie,
Do miesiączka wzdycha.

Utopcie ją i spalcie ją
Stasię Kantorową,
Niech nie guśli, nie czaruje
Naszą młodzież zdrową.

CYGAŃSKA PISZCZAŁKA.

Oj, nasz tatek nieboszczyk
Ladaco on wiedział,
Nam ubogim zaś cyganom
Nic też nie powiedział:
Umiał pić, umiał grać,
Miękko robić, twardo spać,
Za pięć palców piękne rzeczy
Kupować.

Oj, nasz tatek nieboszczyk
O nas mało dbał,
Miał on dziwną piszczałeczkę
A nam jéj nie dał.
Gdzie go częstowali,
Dobrze nagradzali,
Na swe oczy dziw nad dziwy
Oglądali.

S kabzy wyjął piszczałeczkę
Ogień rospalił.
A jak zadął—wszystkie szwaby
Z domów wydalił:
A szwab musiał za wrota,
W tył, naprzód, jak ochota,
I dostała mu się czerwona
Kapota.

A kiedy na swéj piszczałce
Po wsiach, miastach dął,
Wnet wszystkie niemieckie myszy
W drogę z sobą wziął.
I musiały wędrować,
Podle niego tańcować,
Chętnie z grobli w staw, skoki
Sprawować.

Ach, nasz tatku nieboszczyku,
Gdzieś ty rozum miał?
Gdybyś nam choć piszczałeczkę
Przynajmniéj był dał!
Trzech musim z biedy drżéć,
Mogliśmy się dobrze miéć,
W Czechach, także na Morawie
Pańsko żyć.

Я возы въ дойбраве заступовалъ,
Я богате купце заскаковалъ,
Бралъ злато, стр'ибро, вшецко збожи,
А живе йсемъ главы никому не бралъ.
Ты розсудь, ма надѣе, велькы Царе,
А не по гнѣву—по милости;
Милоть добрему Цару, слунци ясному,
И худобы темны животъ освѣцовати."

Якъ се замыслилъ православны Царъ
Надъ словы смѣлыми а правдивыми,
А замысливъ се младци милость далъ,
Словемъ царскимь на вули пропустилъ.
И слойжилъ онъ Цару, добры младецъ,
Правдой и вѣрой и велькой силой;
И сталъ се удатнымъ езаулемъ,
А бързо славнымъ атаманемъ
Былъ младецъ, Никита Ивановичъ.

Останавливалъ я въ дубравѣ возы,
Нападалъ я на богатыхъ купцовъ,
Бралъ золото, серебро, всякой товаръ,
Но живой головы ни у кого не бралъ.
Разсуди ты надёжа—великій царь!
Только не гнѣвомъ, а милостію;
Благо царю доброму, солнцу ясному,
Освѣщать темную жизнь и убогаго."

Какъ задумался православный царь
Надъ словами смѣлыми, правдивыми,
А задумавшись, молодца помиловалъ,
Словомъ царскимъ на волю пустилъ.
И служилъ онъ царю, добрый молодецъ,
Правдой, вѣрою, великой силою.
И сталъ удалымъ есауломъ,
А потомъ и славнымъ атаманомъ,
Добрый молодецъ, Никита Ивановичъ.

ОТГОЛОСКИ ЧЕШСКИХЪ ПѢСЕНЬ. (*)

СТАСА ЧАРОДѢЙНИЦЕ.

Утопте йи, упальте йи,
Канторовицъ Стасу,
Ать некойзли, нечаруйе
Нашой младой хасу.

Бѣда тому, Стаса кому
Чары на къркъ годи,
Якъ то кур'атко по дешти]
Схлипене си ходи.

Девѣтъ гоху отравила
Едемъ черныхъ очи,
А около десятего
Свѣтъ се колемъ точи.

Девѣтъ гоху попалила
Пламенемъ свыхъ твар'и,
А чтыремъ се зима съ горкемъ
По тѣле розражи.

Самъ панъ справце одъ ни хр'адне,
Въ тейле го цосъ пиха,
Къ сорци руку пор'адъ тискне,
Ку мѣсичду вздыха.

Утопте йи, упальте йи,
Канторовицъ Стасу,
Нежъ окойзли, очаруе
Вшецку наши хазу.

КОЛДУНЬЯ НАСТЯ.

Утопите ее, сожгите ее,
Канторовичеву Настю,—
Пусть она не обморачиваетъ
Нашихъ молодыхъ парней.

Бѣда тому, кого Настя
Опутаетъ своими чарами,
Какъ обмокшій на дождѣ
Цыпленокъ, онъ ходитъ.

Девять парней она отравила
Ядомъ чорныхъ очей,
А у десятаго парня
Ужъ и голова кругомъ ходитъ.

Девять парней обожгла она
Огнемъ своихъ щекъ,
А у четырехъ жаръ и холодъ
По тѣлу ходитъ.

Самъ экономъ по ней чахнетъ,
Что-то все его подергиваетъ;
То-и-дѣло руку къ сердцу жметъ,
Да глядя на мѣсяцъ вздыхаетъ.

Утопите ее, сожгите ее,
Канторовичеву Настю;
Пока она не околдовала
Всѣхъ нашихъ парней.

ЦИКАНОВА ПИШТЯЛКА.

На́шъ та́тичекъ небожтичекъ
Ледацосъ вѣдѣлъ,
Намъ убогымъ Циканятумъ
Ницъ неповѣдѣлъ;
Умѣлъ питъ, умѣлъ гратъ,
Мѣкце дѣлатъ, твърдѣ спатъ,
За пѣтъ пърсту пѣкне вѣци
Куповатъ.

ЦЫГАНСКАЯ ДУДОЧКА.

Нашъ батюшка, покойникъ,
Кое-что таки смыслилъ,
Но намъ, бѣднымъ цыганятамъ,
Ничего не передалъ.
Умѣлъ онъ пить умѣлъ играть,
Мягко стлать, да жестко спать,
За пять пальцевъ славныя вещи
Покупать.

(*) Эти пѣсни прекрасно переведены по-польски г. Шукевичемъ и изданы г. Пуркиньемъ. Продаются въ Варшавѣ, въ книжныхъ лавкахъ Зеневальда и Оргельбранда, по 3 злот. за экземпляръ. Тамъ же продаются стихотворенія Шиллера, переведенныя по-чешски г. Пуркиньемъ, по 8 злот. за экземпляръ. *Ред.*

Нашъ шатичекъ небожтичекъ
О насъ мало дбалъ,
Мѣлъ подивной пишшяличку,
Намъ йи ненехалъ:
Кде го ради уцтили,
Добр'е му заплатили,
На све очи дивъ дивойци
Спатр'или.

Зъ капсы вындалъ пишшяличку,
Огень роздѣлалъ,
Якъ запискалъ—вшецки швабы
Зъ дому выволалъ:
Мусилъ швабъ зе вратекъ
Зровна небоназпатекъ,
Потомъ досталъ червеньойчки
Кабатекъ.

Кдыжъ запискалъ на пишшялку
По вси, по мѣстѣ,
Гнедъ за нимъ нѣмецке мыши
Были на цестѣ:
Мусели вандровать,
Подле его шанцовать,
Сь грязе хутѣ до рыбника
Гопцовать.

Ахъ, шатичку небожтичку,
Камъ си розумъ далъ!
Кдыбысъ намъ былъ пишшяличку
Аспонь одказалъ!
Маме тедь нойзи пр'ишть,
Могли йсме се добр'е мить,
Въ Чехахъ, таке на Моравѣ
Пански житъ.

Нашъ батюшка, покойникъ,
Мало о насъ думалъ;
Была у него чудная дудочка,
А вѣдь намъ ее не оставилъ!
Кто, бывало, хорошо его принялъ,
Да хорошо ему заплатилъ,
Тотъ своими глазами диво дивное
Видалъ.

Изъ кармана выйметъ дудочку
И огонь разложитъ,
Какъ заиграетъ, то всѣхъ *швабовъ* (*)
Вонъ изъ дому повыгонитъ.
Приходилось *швабу* ползти
За ворота на всѣ четыре стороны,
Потомъ достался ему красненькій
Кафтанъ.

А какъ заиграетъ, бывало, на дудочкѣ,
Въ деревнѣ, либо въ городѣ,
Глядь, за нимъ уже нѣмецкія мыши
И поплелись дорогою!
Пришлось имъ странствовать,
Вокругъ батюшки выплясывать,
Волей-неволей съ плотины да въ прудъ
Скакать.

Ахъ, батюшка, покойникъ,
Разумная ты голова!
Хоть бы свою дудочку
Намъ ты оставилъ!
Терпимъ мы теперь всякую нужду,
А могли бы мы хорошо жить;
Въ Чехахъ, да на Моравѣ
По-барски жить.

(*) *Швабъ* по-чешски также значитъ: *таракань*.

BIBLIOGRAFIA.

DZIEŁA ZAGRANICZNE.

Reise durch Rumelien und Brussa im J. 1839 *i t. d.* (*)

Dzieło ciekawe. Wiadomości o Bołgarach bardzo są pożądane i nowe.

La Turquie d'Europe i t. d. (*ob. wyżej*).

Turcya europejska po większéj części zaludniona przez Słowian (liczy się ich tam 6,100,000; dotąd mało jest nam znaną. Robi to zaszczyt p. Ami Boué, że szczegółowo i dokładnie mówi o Słowianach, na których zapatrywał się jako światły badacz a nawet obeznał się z językiem słowiańskim. Sam pod czas swojéj podróży ułożył słownik, zawierający blisko 7000 serbskich wyrazów.

Die Entwickelung der öffentlichen Verhältnisse Schlesiens i t. d. (*ob. wyżej*).

Forschungen auf dem Gebiete der neuern Geschichte. (*ob. w.*)

Obydwa te dzieła napisane są wybornie i oparte na wielu nowych źródłach.

(*) Aby nie powtarzać drugi raz tych samych tytułów dzieł już wyżéj wymienionych w części rossyjskiéj, odsyłamy do nich czytelników.

Meklenburgischen Urkunden i t. d. (*ob. w.*)

Jest to zbiór aktów, znajdujących się w klasztorach i innych archiwach, po raz pierwszy wydanych. Zawiera się tu wiele ważnych rzeczy dla badaczy dziejów słowiańskich.

Der Mongolen Einfall im J. 1241. (*ob. w.*)

Powodem do tego godnego uwagi dziełka posłużyła sześciusetletnia pamiątka zwycięstwa nad Mongołami w 1241 r., którzy wpadli do krajów słowiańskich i byli zwyciężeni w Morawii. Królewskie Czeskie Towarzystwo Nauk obchodziło pamiątkę tego zwycięztwa czytaniem uczonych rozpraw, do liczby których należy dziełko wyżéj przytoczone.

Ueber Formelbücher zunächst in Bezug auf böhm. Geschichte i t. d. (*ob. w.*)

Wyborne dzieło dla dziejów czeskich.

Aug. Frid. Pott, de Brusso-Lithuanicae i t. d. (*ob. w.*)

Jest to ciąg dalszy krytycznych badań języka prusko-litewskiego, — dzieło (którego część pierwsza ukazała się jeszcze w 1837, w Hali) nad zwyczaj wielkiéj wartości dla filologa słowiańskiego.

БИБЛІОГРАФІЯ.

I. ИНОСТРАННЫЯ КНИГИ.

Reise durch Rumelien und nach Brussa im J. 1839 *von A. Grisenbach; Gött.* 1841. *Въ* 8., *Ч. I.* 361 *стр. Ч. II.* 373 *стр.*

Книга любопытная. Что касается до свѣдѣній о Болгаріи, то они очень удовлетворительны и новы.

La Turquie d'Europe ou observations sur la géographie, la géologie, l'histoire naturelle, la statistique etc. — Par Ami Boué. Paris. 1840. *Въ* 8., *Ч. I.* 526 *стр. II.* 539. *III.* 590. *IV.* 592.

Европейская Турція, большею частію населенная Словянами (ихъ считается тамъ 6,100,000), до-сихъ-поръ очень мало намъ извѣстна. Къ чести г. Буе надобно сказать, что онъ подробно и вѣрно говоритъ о Словянахъ, на которыхъ смотрѣлъ, какъ просвѣщенный наблюдатель и даже изучилъ словянскій языкъ. Самъ онъ составилъ во время своего путешествія словарь, заключающій въ себѣ до 7000 сербскихъ словъ.

Die Entwickelung der öffentlichen Verhältnisse Schlesiens vornämlich unter den Habsburgen. Von Heinrich Wuttke. 1. *Bd.— Leipzig.* 1842. 8. *XII*, 370 *стр.*

Forschungen auf dem Gebiete der neuern Geschichte. Herausgegeben von Karl August Müller. Dritte Lieferung. Die Geschichte des dreissigjährigen Krieges. 1. *Theil. Dresden u. Leipzig.* 1841. 8. *LXII*, 472 *стр.*

Оба эти сочиненія написаны прекрасно и основаны на многихъ новыхъ источникахъ.

Meklenburgische Urkunden, gesammelt, bearbeitet und mi Unterstützung des Vereins für Mekl. Gesch. herausg. v. G. C. F. Lisch. Schwerin, 1837—1841. 8. *XXV*, 706 *стр.*

Это собраніе монастырскихъ и другихъ архивныхъ грамотъ, въ первый разъ изданныхъ и заключающихъ въ себѣ много важнаго для изслѣдователей словянской исторіи.

Der Mongolen Einfall im J. 1241. *Eine kritische Zusammenstellung und Sichtung aller darüber vorhandenen Quellen nachrichten, mit besonderer Rücksicht auf die Niederlage der Mongolen bei Olmütz, von F. Palacky. Prag.* 1842. 4. 40 *стр.*

Поводомъ къ этому замѣчательному сочиненію было шестисотлѣтнее воспоминаніе побѣды надъ Монголами въ 1241 г., которые вторгнулись въ словянскія земли и были покорены въ Моравѣ. Королевск. чешское общество наукъ праздновало память этой побѣды чтеніемъ учоныхъ статей, къ числу которыхъ принадлежитъ и сочиненіе, выше нами приведенное.

Ueber Formelbücher zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte-Nebst Beilagen Ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII, XIV und XV J. von F. Palacky. 1 *Lieferung. Prag.* 1842. 4. 152 *стр.*

ROZMAITOŚCI.

NOWOŚCI Z LITERATURY ROSSYJSKIÉJ. — W n-rze 6 pisma peryodycznego: *Syn Ojczyzny*, umieszczony jest artykuł p. Skalkowskiego: *Udział Odessy w zawodzie nauk, dziejów ojczystych i literatury*. Autor wystawił całą umysłową działalność tego znacznego miasta Nowéj-Rossyi, i wskazał wszystkich uczonych mężów, wyłącznie oddających się naukom w Odessie. Chcielibyśmy przytoczyć tu cały artykuł p. Skalkowskiego, gdyby dozwalało miejsce; przynajmniéj wypiszemy z niego kilka następujących wierszy: „Drugie niepospolite zjawisko w umysłowém czyli moralném życiu Odessy, jest dążenie patryotyczne Bołgarów, mieszkających w Odessie, do oświaty swoich zadunajskich braci, i do obudzenia w nich ducha narodowego, ich słowiaństwa. Uczony krytyk *Jerzy Wenelin* swoją podróżą do Bołgaryi i swojém dziełkiem: *Zaród Bołgarskiej Cświaty*, zapalił w nich niegasnący ogień — pragnienie nauki swego języka.“ W innem miejscu p. Skalkowski, zwracając uwagę na mowę młodego professora liceum ryszeljewskiego, p. Sołowjowa (*), *O rozwinięciu życia Rossyi względem prawodawstwa*, mówi: „Mowa pełna jest patryotycznego zapału, nowych pięknych myśli, oryginalnych uwag i napisana jest czerstwym, ożywionym rossyjskim stylem. Mianą była na publicznym akcie liceum 22 Lipca 1841 r. Zrobiła wrażenie nadzwyczajne: uczucie słowiaństwa, uczucie miłości ojczyzny, odezwało się w sercach wszystkich. Nie wielki utwór p. Sołowjowa znajdował się we wszystkich salonach, we wszystkich towarzystwach, w ręku wszystkich. Cała słowiańska ludność Odessy: Rossyanie, Sérbowie, Czesi, Bołgarowie, byli w uniesieniu.“

(*) P. Sołowjow już jest znany naszym czytelnikom z wybornego rozbioru *Jutrzenki nowo-bołgarskiéj oświaty*, umieszczonego w 13 i 14 num. *Jutrzenki*. *Red.*

LITERATURA CZESKA. — Wyszedł zeszyt trzeci *Czas. Czes. Muzeum* z b. 1842 r. i zawiera następujące artykuły: 1) *Poezye Małorossyjskie*, przekład p. Czelakowskiego; 2) *Popęd, pobudka, samowolność, nabożeństwo*, przez Klacela; 3) O zmyślonym krwawym wilemowskim sejmie za króla Wacława IV, przez Palackiego; 4) Rozbiór imienia przymiotnego, przez Chmelę; 5) Język morawski w pruskim Śląsku, przez Szemberę; 6) Czynność towarzystwa ojczystego muzeum w Czechach na dwudziestém zgromadzeniu 11 Maja 1842 r.; 7) Podróż Michała Kotlera do europejskiéj Rossyi i Syberyi (*ciąg dalszy*); 8) Wiadomości literackie: literatura czeska, rossyjska, polska, illiryjska i t. d.; 9) Zdanie sprawy Czeskiego Muzeum (od początku Kwietnia aż do końca Maja 1842 r.). Kosztem *Czeskiéj Matki* wydana *Fizyka* przez Józefa Smietany. 8. VIII, 435 str. Stanowi tom 2gi *Biblioteki Nowoczeskiéj* i n-r 10ty dzieł, wydanych dotąd kosztem *Matki*. Miała wyjść w Sierpniu *Historya Powszechna* przez Tomka, jako 1szy oddział *Małej Encyklopedyi Nauk*, którą uchwaliło wydawać towarzystwo Czesk. Muzeum. Oddział drugi téj Encyklopedyi, a mianowicie *Dzieje Czech* przez Tomka już przygoto

Прекрасное сочиненie въ отношенiи къ чешской исторiи.

Aug. Frid. Pott in Univ. Hal. Prof., *De Borusso-Lithuanicae tam in slavicis quam letticis linguis principatu Commentatio II. Halis Saxonum.* 1841. 4. *IV*, 77 *стр.*

Это продолженie критическихъ изслѣдованiй прусско-литовскаго языка; — сочиненie, (котораго 1-ая часть вышла еще въ 1837 г. въ Галѣ), чрезвычайно важное для словянскаго филолога.

II. ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

Polska aż do pierwszéj połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów we 4 częściach opisana przez W. A. Maciejowskiego. (Польша до первой половины XVII вѣка, въ отношенiи къ нравамъ и обычаямъ. Соч. В. А. Мацѣевскаго. 4 ч. Варшава, 1842. въ 12., Ч. I. XXVI, 420 стр. Ч. II. 468. Ч. III. 383. Ч. IV. 470. (Цѣна 22 злот.)

Г. Мацѣевскiй, въ числѣ новѣйшихъ польскихъ писателей и ученыхъ, безспорно, занимаетъ почетное мѣсто, какъ по своей неутомимой дѣятельности, такъ и по сочиненiямъ, столь важнымъ для словянской исторiи вообще. Труды его еще ожидаютъ справедливой оцѣнки и критика, который бы, такъ-сказать, былъ по плечу г. Мацѣевскому.

Передъ нами лежитъ теперь его новое сочиненie, котораго заглавie только-что мы выписали. „Это пластическое изображенie польскаго края, говоритъ авторъ (см. Варшавскiй Курьеръ. 1842. Nr. 245) представляющее вмѣстѣ его внутреннiй и наружный образъ: это картина народовъ, въ немъ обитающихъ и представленныхъ относительно ихъ племенности и свойствъ, ихъ состоянiя и правъ, пола и вѣка; въ этой картинѣ я старался изобразить не только лица, но характеръ и образъ мыслей, и тутъ же описать бытъ представленныхъ въ ней народовъ, а именно *Поляковъ*, *Мазуровъ*, *Литвиновъ*, *Русиновъ*, *Козаковъ*, *Армянъ*, *Нѣмцевъ*, *Татаръ*, *Жидовъ* и *Цыганъ*. Слегка касаясь до политической жизни народа, я преимущественно разсматривалъ его нравы и обычаи; потомъ, переходя отъ нихъ къ домашней жизни нашихъ предковъ, я описалъ *дома и домашнiя занятiя* Пановъ, Шляхты, Мѣщанъ и Поселянъ; *занятiя внѣ дома*, какъ-то: сельскую промышленность и торговлю, охоту, военный бытъ; *воспитанie юношества*, *супружескую жизнь*, *игры и удовольствiя*, *порядокъ въ домѣ и жизненныя удобства*, *тѣлесныя слабости и ихъ послѣдствiя*, *слабости душевныя*, *добрыя качества и недостатки народа*; наконецъ *суевѣрiя и предразсудки*. Представивши такимъ образомъ внутреннiй бытъ народа, я присоединилъ еще два прибавленiя къ моему сочиненiю: въ одномъ изъ нихъ разбираются важнѣйшiе источники, которыми я пользовался; въ другомъ заключаются историческiе очерки, ученыя изысканiя касающiяся исторiи Польши и Литвы; наконецъ здѣсь же помѣщены возраженiя на замѣчанiя, сдѣланныя въ Познанѣ и Литвѣ на изданныя мною *Записки*."

Новое сочиненie г. Мацѣевскаго должно обратить на себя также наше вниманie: въ немъ заключаются чрезвычайно любопытныя подробности о нашей древней единовѣрной дѣдинѣ, *Галицкой Руси*. Предметъ слишкомъ близкiй нашему сердцу.

Наконецъ пожелаемъ, чтобы трудъ г. Мацѣевскаго подробно и обширно былъ разсмотрѣнъ въ какомъ-либо нашемъ журналѣ, который въ этомъ случаѣ выручилъ бы *Денницу*. Не лучше ли оставить пустыя и ребяческiя нападки на Словянщину, да поглубже вглядѣться въ нее и чему-нибудь у нея поучиться?...

---

wane są w rękopiśmie, i wyjdą jeszcze w ciągu tego roku. Prócz tego Towarz. Czes. Muzeum uchwaliło i postanowiło wydać następujące dzieła: *Fizyczny Ziemiopis* przez Presla i *Historya Literatury Czeskiéj* przez Jungmanna (nowa edycya). Pierwsze z tych dzieł ma wyjść na początku przyszłego 1843 r. Daléj będą wychodziły czeskie mappy czyli *Atlas Czeski*, kosztem Matki. Już rozpoczęło się sztychowanie 2ch mapp: państwa austryackiego i królestwa czeskiego. Takim sposobem widzimy, iż Towarz. Czes. Muzeum nieszczędzi wydatków dla szlachetnego celu — rozszerzenia między rodakami pożytecznych dzieł. Daj Boże, ażeby te usiłowania uwieńczone zostały jak najpomyślniejszym skutkiem!

LITERATURA ILLIRYJSKA. — 1) *Koło*, poszyt 1szy. Na samym początku, w oddziale *Zwierciadła*, zastanawia uwagę poemat historyczny *Pole Grobnickie* przez D-ra Demetra, w 13 obrazach, malujących ognistemi rysami bitwę Tatarów pod dowództwem Batu Chana, na polu niedaleko Grobnika, na pomorzu illiryjskiém, tam, gdzie rozstrzygnięto losem czy powinna korona węgierska na wieki być zniszczoną, a Europa zachodnia zalaną ludami barbarzyńskiemi; wszakże tę bitwę roztrzygła, dla szczęścia całéj Europy, potężna ręka Chorwata, tak samo, jak prawie w tymże czasie inna bitwa pod Ołomuńcem stoczoną była przez walecznego Czecha i Morawianina. Drugi artykuł w tymże oddziale: *Obraz slowenskoga nareczija u Koruszkoj* (w Korutańsku) od Urbana Jarnika; wstęp do niego i uwagi napisał Stanko Wraz. Potém *Ženitbeni obiczai u hérwatskom pr. morju okolo Bakra*, *od H. Suszanicza*, artykuł bardzo zajmujący; nakoniec *Anna Maria*, powieść romantyczna 1616 r. przez L. Wukotinowicza. Drugi oddział (*Przegląd*) zawiera artykuł *O narodowém i literackiém życiu Słowaków* przez M. Hurbana; *O literaturze czeskiéj* przez J. Iwanowicza (Sreznievskiego); *O literackiém życiu Serbów* przez Bratolubicza (pseudonim), jest to czuła skarga na dzisiejszy stan pismiennictwa illiryjskiego! Nakoniec w Rozmaitościach mieszczą się różne wiadomości: o balu narodowym, o nowych dziełach i t. d. 2) *Piesmarica. Sbirka I. Piesme domorodne izdane po D. R. i L. W. i t. d.* U Zagrebu, 1842. 16. VIII, 120 str. Ta ładna książeczka zawiera 73 pięknych poezyj 28miu poetów; jak przyjęta była przez Illiryjczyków, można sądzić z tego, że pierwsza edycya już prawie jest wyczerpaną. 3) *Izbor igrokazach ilirskoga kazaliszta* i t. d. *Swezak IX.* 93 str. Zawiera: *Zarucznik i Zarucznica*, komedya podług Kotzebue; *Harwatska Wiernost*, podług Körnera. Są w druku: Różne dzieła Jana Kukulewicza Sakcińskiego w 5 częściach (część 1sza będzie zawierała: 1. *Bołgar*, powieść z współczesnego sérbskiego życia; 2. *Marta Posadnica*, staro-słowiańska historyczna powieść; 3. *Bracia*, powieść narodowa; 4. *Pająk*, z dziejów Illiryjskich), i *Ausführliche Grammatik der illyrichen Sprache von Ignaz Berlić*. Całe dzieło składać się będzie z 30 arkuszy druku. (Ob. Czas. Czes. Muz. 1842, posz. 3.)

СМѢСЬ.

ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. — Вышла третья книжка *Журн. Чешск. Музея*, за нын. 1842 г., и заключаетъ въ себѣ слѣдующія статьи: 1) *Малороссійскія стихотворенія*, переведенныя г. Челяковскимъ (Гетманъ *Метлинскаго*, Измѣнникъ *его же*, Конь *Костомарова*, Пѣвецъ *его же*, Обманчивая Пѣсня Русалокъ *Боровиковскаго*, Прокопъ и Сашенька *Шпигоцкаго*, Двѣ Дороги *Костомарова*, Козацкая Смерть *Метлинскаго*, Тоска по Милой *Шашкевича*, Панъ Шульпика *Костомарова*). 2) *Влеченіе, побужденіе, своеволіе, Богопочитаніе* (статья г. Клацеля). 3) О вымыслѣ кроваваго Вилемовскаго Сейма при королѣ Вячеславѣ IV (г. Палацкаго). 4) Разборъ имени прилагательнаго (г. Хмѣли). 5) Моравскій языкъ въ прусской Силезіи (г. Шемберы). 6) О дѣйствіяхъ Общества Отечественнаго Музея въ Чехахъ (засѣданіе 20-е, 12 Мая 1842). 7) Путешествіе Михаила Котлера по Европейской Россіи и Сибири (*продолженіе*). 8) Литературныя извѣстія: литература чешская, русская, польская, иллирійская и проч. 9) Отчотъ Чешскаго Музея (отъ начала Апрѣля до конца Мая 1842 г.). — На иждивеніи Чешской Матицы вышла *Физика* Осипа Смѣтаны. 8 VIII. 435 стр. Она составляетъ второй томъ *Новоческой Библіотеки* и 10 нум. сочиненій, изданныхъ до-сихъ-поръ на иждивеніи Матицы. Должна была выйдти въ Августѣ *Всеобщая Исторія* В. Томка, какъ первое отдѣленіе *Краткой Энциклопедіи Наукъ*, которую постановило издавать Общество Чешск. Музея. Второе отдѣленіе этой энциклопедіи, а именно *Чешская Исторія* В. Томка, уже готово въ рукописи и будетъ издано еще въ теченіе нынѣшняго года. Кромѣ-того, Общ. Чешск. Музея приняло и опредѣлило издать слѣдующія сочиненія: *Физическое Землеописаніе* И. С. Пресля и *Исторію Чешской Литературы* Юнгманна (новое изданіе). Первое изъ этихъ сочиненій должно выйдти въ началѣ будущаго 1843 г. Будетъ продолжаться изданіе чешскихъ картъ или *Чешскаго Атласа*, на иждивеніи Матицы. Уже начато гравированіе двухъ картъ: австрійскаго государства и чешскаго королевства. Такимъ образомъ мы видимъ, что Общ. Ч. М. не щадитъ издержекъ для благородной цѣли — распространять между соотечественниками полезныя книги. Дай Богъ, чтобы эти усилія увѣнчались успѣхомъ!

ИЛЛИРІЙСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. — 1) *Кругъ* (Kolo) книжка 1-ая. Въ самомъ началѣ, въ отдѣленіи *Зеркала*, останавливаетъ на себѣ вниманіе историческое стихотвореніе: *Гробницкое Поле* (Д-ра Деметра), въ 13 картинахъ, изображающихъ огненными чертами битву Татаръ подъ предводительствомъ Бату Хана, на полѣ, близъ Гробника, на иллирійскомъ поморьѣ, тамъ, гдѣ былъ брошенъ жребій, должна ли венгерская корона на вѣки уничтожиться, а западная Европа сдѣлаться добычею варварскихъ народовъ; однако жъ эта битва рѣшена была, для блага всей Европы, мужественной рукою Хорвата, такъ-точно почти въ одно время, другая битва подъ Оломоуцемъ рѣшена была храбрымъ Чехомъ и Моравяниномъ. Другія статьи въ томъ же отдѣленіи: *Образъ словенскога нарѣчія у Корушской* (въ Корутанскѣ), *одъ Урбана Ярника* (введеніе къ нему и примѣчанія написаны Станкомъ Вразомъ); *Женитбени обичаи у горватскомъ приморію около Бакра*, *одъ Г. Сушанича*, — статья чрезвычайно занимательная; наконецъ: *Анна Марія*, романтическая повѣсть 1616 г., соч. Л. Вукотиновича. Въ второмъ отдѣленіи (*Обозрѣніе*) заключаются статьи: *О народной и литературной жизни Словаковъ* (Милослава Гурбана); *О Чешской Литературѣ* И. Ивановича (Срезневскаго); *О литературной жизни Сѣрбовъ* (псевдонима, Доброрада Братолюбича). (Это простодушная жалоба на нынѣшнее состояніе иллирійской письменности!). Наконецъ въ *Смѣси* помѣщены разныя извѣстія: о народномъ балѣ. о новыхъ книгахъ и т. п. 2) *Пѣсмарица. Сбирка I. Пѣсме домородне издане по Д. Р. и Л. В. и т. д.* У Загребу, 1842. 16. VIII, 120 стр. Эта изящная книжка заключаетъ въ себѣ 73 прекрасныя стихотворенія 28 поэтовъ. Какъ она принята была Иллирійцами, можно судить по тому, что ея первое изданіе уже почти все разошлось. 3) *Изборъ игроказахъ илирскога казалишта* и т. д. *Свезакъ IX.* 33 стр. Заключаетъ въ себѣ: *Заручникъ и Заручница*, комедія, подраж. Коцебу; *Гарватска Вѣрностъ*, драматическое представленіе, изъ Кёрнера. Печатаются: Разныя сочиненія Ивана Кукулевича Сакцинскаго въ 5 книгахъ (первая книга будетъ заключать въ себѣ: 1. *Болгаринъ*, повѣсть изъ современной сербской жизни; *Марѳа Посадница*, старословянская историческая повѣсть; 3. *Братья*, народная повѣсть; 4. *Паукъ*, изъ иллирійской исторіи, и *Ausfürliche Grammatik der illyrischen Sprache von Ignaz Berlić*. Все сочиненіе составитъ около 30 печатн. листовъ. (См. Ж. Ч. М. 1842. кн. 3.)

O naukowych zakładach w Syberyi wschodniéj. — Z liczby świeckich naukowych zakładów dla wychowania młodzieży w Syberyi wschodniéj, prócz gimnazium gubernialnego w Irkucku, po wszystkich miastach znajdują się szkoły powiatowe, z dodaniem do nich klass parafialnych (elementarnych); nadto szkoły parafialne urządzone po wielu wsiach guberni irkuckiéj i jenisejskiéj; zaś dla uczenia języka rossyjskiego dzieci innorodców, Burjatów, urządzone osobne szkoły w gubernii irkuckiéj po wsiach. W mieście Troickosawsku jest także osobna rossyjsko-mongolska szkoła, gdzie prócz tego znajduje się szkoła języka chińskiego, do któréj chodzą dzieci wielu mieszczan, i po skończeniu nauk odbierają niektóre oddzielne przywileje. Przy gimnazium irkuckiém, niedawno prócz prywatnie uczęszczających uczniów są przyjmowani pensyonarze, utrzymywani kosztem rządu i wyłącznie wybierani z dzieci ubogich urzędników Syberyi wschodniéj. W irkuckich szkołach, dla dzieci kancelarzystów, pobiera nauki młodzież, aby potém wejść do cywilnéj służby. Do tych szkół przyjmują się także dzieci urzędników z dalekich okolic gubernii. W liczbie duchownych naukowych zakładów, prócz seminarium w Irkucku, znajdują się po miastach szkoły powiatowe. Dla wychowania ubogich panien założony jest w Irkucku *Dom Wychowania Sierot*, do którego razem należy bank. Teraz urządza się w Irkucku Instytut Szlacheckich Panien. (Ob. Pszczoły Północnéj n-r 193, 1842 r.)

Jakaż radość napełnia serce, gdy widzimy, że i tam na dalekich krańcach Wschodu, światło nauki szerzy się między ludnością słowiańską, stykającą się z ludami staréj Azyi, która dziś czeka od słowiańskiéj Europy tych korzyści, jakie daje oświata i cywilizacya.

Stan archangielskiej publicznej biblioteki w 1841 *r.* — (z Gazety Gubernialnéj) (*). Na utrzymanie téj biblioteki Archangielska Miejska Magistratura co rok wydaje 57 rubli 14 kop. srebra; do téj summy dołączają się także pieniądze pobierane za prawo czytywania książek téj biblioteki w domu. W 1841 r. cały dochód składał się z 175 rub. $66\frac{6}{7}$ kop. srebr. Z téj summy wydano 169 rubli $94\frac{6}{7}$ kop. sr. Biblioteka składa się z 1,021 tytułów dzieł w 2,482 tomach, na cenę blisko rub. 4,760 rub. $68\frac{3}{7}$ kop. srebra. Otwartą była dwa razy na tydzień: w poniedziałki i czwartki. Ogólna liczba czytelników, odwiedzających tę bibliotekę dochodziła do 80 ludzi.

(*) Dawniéj udzieliliśmy naszym czytelnikom podobną wiadomość o bibliotece astrachańskiéj (ob. 10 n-r *Jutrzenki* w Rozmaitościach). *Red.*

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.